

La **revolució** de la informació

El maremàgnum informatiu posterior a l'11-M va evidenciar els canvis que s'han produït en el món de la comunicació. En aquest dossier analitzem com els mitjans en xarxa van esdevenir transcendents i també com les fronteres informatives es van trencar, amb el paper bàsic dels mitjans de referència estrangers. El completem amb una anàlisi del paper cabdal que avui fa Internet en la vida política als Estats Units.

La xarxa **destrona** la televisió

Els dies posteriors als atemptats de l'11-M va quedar clara una dinàmica que es covava des de feia algun temps de manera subterrània: la irrupció dels mitjans de comunicació en xarxa, com Internet o els telèfons mòbils, que va ser determinant per dinamitar l'hegemonia de la televisió. Començava a consolidar-se així el nou paradigma comunicatiu de la societat de la informació.

Ningú no haguera imaginat abans de l'11-M que els missatges curts enviats a través dels telèfons mòbils, els SMS, pogueren servir per a convocar la primera manifestació de la història amb aquest mitjà, o que foren capaços fins i tot de contribuir a trencar en mil trossos la credibilitat de la televisió, però ho van fer els dies posteriors a l'atemptat del passat dijous 11 de març, unes dates d'activitat informativa frenètica en les quals es va dinamitar el sistema de comunicació actual, encapçalat per la totèmica televisió, per consolidar un nou paradigma informatiu molt diferent, el de la nova realitat que molts estudiosos anomenen la societat de la informació.

Aquesta revolució comença, per a molts, amb les primeres manifestacions de l'heterogeni moviment antiglobalitzador, el novembre del 1999 a Seattle, en les quals va participar gent de molts països diferents convocada mitjançant Internet. Tres anys després, el febrer del 2003, hi havia una altra fita. Gràcies a aquest innovador mitjà de comunicació, tenia lloc la primera protesta mundial, quan milions de persones eixien simultàniament al carrer a les principals ciutats del món per protestar contra la guerra de l'Iraq que preparaven els Estats Units. Mesos més tard, esdevindrien fenòmens com ara la determinant irrupció de la xarxa en la precampanya dels EUA (vegeu reportatge a la pàgina 24).

A l'estat espanyol, la irrupció definitiva del nou model de comunicació, que ja havia començat a embastar-se en crisis anteriors com la del Prestige o la provocada per la decisió del PP de donar suport a la guerra de l'Iraq, arribaria fa unes poques setmanes, durant els dies i

les hores que van transcórrer des dels atemptats de l'11-M fins al tancament de les urnes el diumenge dia 14.

El col·lapse emocional inicial va veure's desbordat per l'acceleració d'un trencaclosques informatiu en el qual van conèixer algunes dinàmiques ja conegudes al costat d'altres radicalment noves. Per una banda, un mitjà de comunicació tradicional com la ràdio va prendre progressivament un protagonisme que no tenia des de la nit del colp d'estat del 23 de febrer del 1981, la que va ser coneguda com "la nit dels transistors". Hi va haver, però, altres fenòmens inèdits, com ara el multitudinari accés a mitjans de comunicació estrangers amb el consegüent trencament de les fronteres informatives (vegeu reportatge a la pàgina 21), la consolidació del paper comunicatiu d'Internet, la sorprenent funció aconseguida pels telèfons mòbils o la interminable circulació de rumors potenciada per les tecnologies de comunicació interpersonals.

"Hi ha un trencament del paradigma comunicatiu", explica Josep Lluís Gómez Mompert, director dels estudis de periodisme de la Universitat de València. "Hi ha una cultura comunicativa diferent —continua—, i una utilització dels mitjans també distinta. En aquests moments, és impensable l'apagada informativa. La possibilitat de comunicar-te instantàniament multiplica l'acció d'una manera extraordinària. El nou paradigma és radicalment cívica. Pots actuar al moment i tenir protagonisme."

Gómez Mompert explica com en situacions de crisi influeixen factors que poden fer que els mitjans dominants perdin la seua influència: "El PP, tot i tenir controlats la major part dels mitjans, es

va veure desbordat. De totes maneres, és un fenomen que ja ha passat històricament. El 14 d'abril del 1931, la major part dels mitjans eren conservadors, i els republicans van guanyar les eleccions.”

Molts autors consideren que les rutines comunicatives tradicionals, amb uns pocs productors d'informació que traslladen les notícies de manera unidireccional a una munió de receptors, ha entrat en crisi. “En una societat multimèdia, el vell poder unidireccional dels mitjans tradicionals –indica Gómez Mompert– comença a esquarterar-se, i en moments de crisi es desinfla. El que succeeix és que els ciutadans més conscients i més espavilats busquen la informació que no donen els mitjans audiovisuals. Els directors d'aquests mitjans són mercenaris de la manipulació, i amb les noves tecnologies t'adones de les mentides en temps real.”

“Crec que tot el que va passar els quatre dies posteriors a l'atemptat va ser molt extraordinari, i la tele tornarà a ser el que era, la reina de la comunicació”, explica Jordi Pérez, professor d'Opinió Pública a la Universitat Cardenal Herrera-CEU de Montcada (Horta), amb una visió menys escèptica sobre el futur dels mitjans audiovisuals. “Les estadístiques mostren com els joves veuen menys televisió i estan més connectats a Internet, però la tele continua sent la que marca l'agenda i construeix la realitat”, assegura. Aquest especialista en opinió pública creu, no obstant, que els recursos tecnològics permeten que augmenti la comunicació horitzontal, i en aquestes circumstàncies és molt difícil controlar tota la informació: “Si la població nota que altres mitjans informen millor, se n'anirà de la tele. La televisió no pot presentar-se com la dels anys setanta o vuitanta. Hi ha mitjans més poderosos. Ha de treballar amb molta més intel·ligència que en el passat.”

Per a Luis Ángel Fernández Hermana, director del web de reflexió sobre les noves tecnologies en.red.ando (<http://enredando.com>), el canvi és radical, tot i que no pot sorprendre qui haja seguit Internet els darrers mesos. “La temperatura social va pujar molt el dar-rer any, i es notava a Internet, però no als mitjans tradicionals. Amb l'atemptat de Madrid

Imatge d'una de les multitudinàries manifestacions contra la guerra, celebrada el febrer de l'any passat a Barcelona. En aquell moment ja es va comprovar el poder de la convocatòria de la xarxa. Internet va fer possible que milions de persones isqueren simultàniament a tot el món.

el PP va fer el mateix que els darrers dos anys, però amb una major desimboltura. El problema va ser que la gent, que ja participava des de fa un any, té ara millor comunicació. Van fer un paper determinant Internet i els mitjans tributaris d'Internet, com ara els mòbils.”

Fernández Hermana defineix Internet com un “maremàgnum d'informació” del qual encara no es disposa de dades d'audiència fiables. Hi ha fonts d'informació tan diverses com ara les pàgines web, els fòrums, les llistes de distribució o els correus electrònics. Amb Internet hi ha un ús molt més actiu de la informació, segons aquest especialista, que assegura que els usuaris “exigeixen transparència”. “Amb Internet, la gent –assevera– pot no creure's una informació i en busca una altra. Hi ha molta discriminació de notícies i la gent participa molt més activament. Aquest fenomen s'accentua en situacions de crisi social, en què la necessitat és molt més forta i la gent busca més. En circumstàncies de crisi, els mitjans es fan molt més com-

plementaris. La gent es va indignar amb la televisió perquè tenia altres mitjans per informar-se. Es va relativitzar la importància dels mitjans.” Fernández posa com a exemple d'aquesta dinàmica de necessitat d'informació que, durant els dos mesos posteriors a l'atemptat de les Torres Bessones es va generar una cinquena part del contingut total que hi havia a Internet fins aquell moment.

Una altra de les conseqüències de la irrupció dels mitjans en xarxa com Internet o els mòbils és la velocitat amb la qual es poden expandir els rumors o les mentides. Des del passat diumenge 14 de març, dia de les eleccions, va córrer com la pólvora que el PP havia intentat organitzar un colp d'estat el dia abans dels comicis. “Cada vegada hi haurà més rumors i mentides, i hauré de ser més curiosos a l'hora d'escollir la informació. Ara bé, amb Internet és molt fàcil descobrir l'origen del rumor. La teoria del colp d'estat al cap de dos dies ja estava desmuntada”, diu Fernández Hermana. El vessant positiu d'aquesta

Damunt d'aquestes ratlles, Àngel Acebes, exministre de l'Interior, durant una de les compareixences els dies posteriors als atemptats. Al costat, Zapatero celebra la victòria.

possibilitat és que Internet també serveix per a destapar les mentides dels polítics: "En molts pocs dies –continua–, Internet va desmuntar les mentides de Collin Powell davant el Consell de Seguretat de l'ONU amb què intentava demostrar que a l'Iraq hi havia armes de destrucció massiva."

Per al responsable d'enredando.com, la situació comunicativa dels dies posteriors a l'atemptat de Madrid no és tan insòlita: "Hi ha un continuum, i cada vegada veurem més situacions informatives com aquesta. Internet és un mecanisme que ha esdevingut crucial", remarca.

Una altra de les incògnites és la de saber com podran empassar-se aquests canvis els polítics i els partits. Fernández Hermana és contundent: "Els polítics no se n'han adonat encara de les implicacions de la comunicació en xarxa, que té una potència brutal. Els partits no han entès ni la societat de la informació, ni la seua lògica. L'organització de les formacions polítiques haurà d'experimentar canvis substancials. Haurien de tenir gent que coneguera aquests temes i construïra la part virtual. Quan li deien a Zapatero la nit electoral 'No nos falles', no era un prec, sinó una advertència, perquè ara hi ha molts més mecanismes de control per poder vigilar un govern."

Adrià Serra, participant en un estudi de la Universitat Oberta de Catalunya sobre l'ús que fan els partits de les noves tecnologies, creu també que les forces polítiques no han sabut aprofitar les possibilitats que dona la xarxa. "Internet està molt desaprofitat per part dels partits, que haurien de treure'n més rendiment. Les noves tecnologies, que són incontrolables perquè els ciutadans poden crear webs i generar discurs, desborden les rutines informatives dels partits."

La implantació d'Internet ha estat paral·lela a la de la proliferació de les mobilitzacions en xarxa, com totes les que ha convocat el moviment antiglobalització o les que van tenir lloc el passat dissabte 13 de març, convocades mitjançant els mòbils i missatges d'Internet, a les portes de les seus del PP de moltes ciutats de l'estat espanyol. En

aquest context, segons Serra, els partits perden rellevància: "Amb les estructures actuals dels partits és molt difícil que puguin assumir les noves realitats. Els partits d'esquerra se n'han aprofitat en aquesta ocasió, però els partits perden protagonisme." Serra creu que serà molt difícil que les estructures polítiques de l'estat espanyol siguin capaces d'aprofitar Internet, com es fa als Estats Units. "Hi ha una relació diferent –relata– en els sistemes polítics anglosaxons, en els quals s'aprofita millor Internet perquè el votant tria un representant. En votar un partit, és molt més complicat."

La progressiva consolidació d'aquest nou paradigma comunicatiu també haurà de canviar, poc o molt, la manera com exerceixen la seua tasca els periodistes. "Malgrat que no hi ha estudis de camp com els que s'han fet als Estats Units –explica Fernández Hermana–, és evident que hi ha una pèrdua de credibilitat dels mitjans. La gent és molt crítica amb la seua tasca."

Gómez Mompert troba explicació a aquesta desconfiança cap als mitjans tradicionals. "Amb les noves tecnologies –apunta–, els ciutadans poden tenir millor informació que els professionals del periodisme."

**Gómez Mompert:
"L'apagada
informativa és
ara com ara
inimaginable"**

Miquel Calvet